

0452

BERKI Imre

A Határórség Közvetlen Híradó Zászlóaljja az 1956-os forradalom és szabadságharc sodrásában

A határőrizet (a határvonal őrzése, a határforgalom ellenőrzése, a határrend felügyelete) a XIX-XX. században Európa legtöbb államában a rendőrség vagy a csendőrség és a vámőrség végezte, illetve e szervezetek együttműködése nyomán valósult meg. Magyarországon is hasonló volt a helyzet, azonban a trianoni békediktátum nyomán kialakult helyzet következtében, illetve a szovjet államhatalmi modell átvétele nyomán a határőrizet feladatkörét — vagy legalábbis annak döntő részét — önálló, katonailag szervezett fegyveres őrtestület látta el.¹

A határőrizet mélységi ellenőrzési rendszerének köszönhetően a vizsgált időszak határőrsége nemcsak a határterületeken volt aktívan jelen, hanem a városokban is, főként a közlekedési csomópontokon, ahol fennállt az illegális határátlépők megjelenésének a lehetősége. Emellett a határőrség általános rendőri feladatokat is ellátott, például karhatalmi tartalékot jelentett a mindenkori kormányok számára.

A politikai változásokat is jól tükrözik a szervezet elnevezésének a változásai. Kezdetben Honvéd Határőrség néven, majd a Honvédség keretén belül határportyázó alakulatok által látta el a határőrség a határőrizeti feladatait 1945-től 1949-ig. Más feladatot is szántak a többször átalakított szervezetnek, nevezetesen egy kommunista vezetésű ütőképes „párthadsereg” szerepét szánták a testületnek, amely szükség esetén bevethető lehetett volna egy „reakciós zendülés” letörésére.

Magyarország szovjet típusú átszervezésével párhuzamosan változott a testület feladata és elnevezése is. Az Államvédelmi Hatóságba történő beolvasztását követően Államvédelmi Hatóság Határőrség néven működött.² Ezzel megvalósult a szovjet mintájú totális határőrizeti modell bevezetése a belbiztonsági erők rendszerében. Az Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége 1953. júniusi határozatának értelmében átszervezték a belügyi tárcát és ennek során a korábban önálló Államvédelmi Hatóságot — annak részeként a határőrséget — a belügyminisztérium szervezetébe illesztették.³ Ettől az időtől beszélhetünk BM Határőrség elnevezésről, amely egészen a rendszer-váltásig megmaradt.

Ennek a szervezetnek volt része az adyligeti határőr alakulat, amely 1946. III. 25-től a Honvéd Határőrség főparancsnokságának híradását biztosító önálló híradó szakaszként jött létre, majd feladatai bővülésével 1948-tól átszervezték híradó századdá. A főparancsnokság híradásának biztosítása mellett a híradó alakulat valósította meg a határvadász zászlóaljak és a parancsnokság vezetékes és rádió összeköttetésének a létrehozását is, valamint a híradó állomány kiképzését. 1950-től — az Államvédelmi Hatóságba történő integrálását követően — már híradó zászlóaljjá fejlesztették. A megnövekedett feladatok és a testület átszervezése keretében 1956-ban hozták létre a Belügyminisztérium Határőrség Parancsnokságának alárendelt Közvetlen Híradó Zászlóaljat 409 fős létszámmal.⁴

(I.sz. melléklet)

Az adyligeti alakulatnál szolgálatot teljesítő katonákat — az általános határőrizeti kiképzésen és a speciális híradó ismeretekten túlmenően — a karhatalmi feladatok végzéséhez szükséges teendők ellátására is felkészítették, mivel a zászlóalj képezte az Államvédelmi Hatóság Határőrsége országos parancsnokságának a karhatalmi tartalékát Budapesten.

Harminckettesek téri csata

1956. X. 23-án éjfél után a SZALVA János a Belügyminisztérium Határőrség parancsnoka mozgósítást rendelt el az adyligeti határőr laktanyában. A parancs kézhezvételét követően majdnem teljesen kiürült a laktanya, hajnalra már csak kis létszámú tiszti, tiszthelyettesi csoport maradt az alakulatnál. A kijelölt állományt hajnalban teherautóra ültették. A tisztek fegyverzete TT pisztoly volt 12 lőszerrel, valamint égőgyújtó nélküli nyeles kézigránát, a sorállománynak gépkarabély. A gépkocsi oszlop a Rózsadombon keresztül haladt Óbudára, aztán az Árpád hídon a Róbert Károly körúton át jutottak el a Bajcsy laktanyába. Itt kapták meg a feladatokat, felszereléseket, osztották el az erőket.⁵

A feladat a Rádió, a Szabad Nép Székház, a József Telefonközpont, különböző stratégiai pontok, (pl. hidak), védelme, megerősítése, esetleges tömegoszlatás. Körülbelül 25 fő határőr maradt a laktanyában tartalékként akiknek a feladatát az objektum őrzése és védelme alkotta.

Egy másik — a helyszínen karhatalmistákból és határőrökből létrehozott — alegység 1956. X. 24-én hajnalban 5 óra körül 3 tehergépkocsival és egy rádiós autóval indult a Kerepesi úton keresztül a Keleti pályaudvaron át, a Baross utca érintésével a rádiót védők megsegítésére, utánpótlás szállítá-

sára. Út közben először az Orczy térnél lőttek az alegységre, de ott még nem viszonozták a tüzet, hiszen nekik a Rádióhoz kellett eljutniuk.⁶

A Baross utcán lévő Vörös Meteor teniszpályát elhagyva észlelte a gépkocsioszlop, hogy a Körút és a Baross utca sarkán téglából és autóbusból álló barikád állja el az útjukat. Az autóbusból sorozatlövő fegyverekkel és maroklőfegyverekkel lőttek rájuk. Mivel nem tudtak tovább haladni céljuk felé a kocsikról leszálltak és viszonozták a tüzet, így kezdődött a tűzharc. A katonák a kocsikat elhagyva a sportpálya mellé húzódtak, valamint a pálya mellett lévő hirdetőoszlop mögött kerestek fedezéket.

A parancsnok megállapította, hogy a tüzet főleg a Baross utca és a Körút sarkán lévő rendőrbódé és az autófuvarozási vállalat irodája felől kapták géppisztolyból, puskákból és pisztolyokból.⁷ A forradalmárok a tüzet viszonozó katonákat tűz alatt tartották a József körút és a Baross utca sarkán lévő ház sarkából, a Baross utca úttestén álló autóbusból, a Baross utca és a Körút sarkán lévő rendőrbódé háta mögül, valamint az ablakokból. A határőrök közül fő megebesült egy fő pedig halálos fejlövést kapott. Az életben maradt határőrök közül egy fő észlelte, hogy EGERVÁRI Lászlót meglőtték. A lövést a Körút és a Baross utca sarkán lévő rendőrbódé előtt lévő ház sarkáról adták le.⁸

Az első sebesülés után a parancsnok egy golyószórót állíttatott fel a rendőrbódé irányába. A harc közben érkezett egy oldalkocsis motorkerékpár, amelyben két személy ült. Befordultak a rendőrbódé felé, és egészen felhajtottak a járdára, ahol a forradalmárok tartózkodtak. Ezt a motorkerékpárt golyószóróval annyira megrongálták, hogy nem lehetett tovább használni. Eközben a TEFU iroda sarkáról egy szürke lódenkabátos, vékonydongájú, fiatal férfi lépett ki, aki segítséget nyújtott a két motorke-
rékpárosnak, hogy fedezék mögé kerüljenek.

Később két szovjet harckocsi megjelenése után a tűzharc alább hagyott, lehetőséget biztosítva a visszavonulásra, a személyi állomány, valamint a teherautókon lévő fegyver és utánpótlás biztonságba helyezése érdekében. A helyzet komolyságát jelzi, hogy az egység rádió parancsot kapott a visszavonulásra, mivel nehézfegyverek, harckocsik támogatása nélkül a Rádiót már nem lehetett megközelíteni. A parancs értelmében az alakulatnak a Horváth Mihály térig, a nemzetközi összeköttetést biztosító József távbeszélőközpontig kellett visszavonulni. A sikeres visszavonulást követően a távbeszélőközpontot őrizték egészen november 2-ig.⁹

A harc folyamán EGERVÁRI László elesett és 4-5 határőr sebesült meg. A visszavonulás biztosításra öt fő határőr a teniszpályával szemben lévő ház kapualjába futott. Miután a gépkocsik megfordultak az alegység tagjai feltették a sebesülteket a teherautókra és gépkocsira szálltak. A visszavonulást fedezőik közül egy fő a zűrzavarban lemaradt az induló autóról így a Harmincettesek terén lévő szobor mögött keresett menedéket. Amikor a tüzelés elcsendesedett a kapu aljába akart menni az ott maradt társához. A szobor mögül kilépve lövést kapott a mellkasába. Visszalépett a szobor mögé és onnan két perccel később minden erejét összeszedve futott a kapu alá, ahol társa felkarolta és egy a házban lévő II. emeleti lakásba vitte be. A lakásban elsősegélyben részesítették, majd mentőt hívtak hozzá és bevitték a Koltói Anna Baleseti Kórház sebészetre. Néhány nap múlva az apja segítségével sikerült hazamennie, mivel veszélyes volt a kórházban maradni, katonaként, egyenruhában, sebesülten a forradalmárok állandó igazoltatásai és a közhangulat alakulása miatt.¹⁰

A tűzharc után a visszavonulásból lemaradt határőr délelőtt 10 óra körül lement az utcára és megnézte az ott fekvő halott katonát, akiben bajtársát ismerte fel, aki három lövést kapott a fejébe, valamint a karján és az oldalán is lőtt sebeket talált. A tűzharc helyszínére néző ablakkal rendelkező lakás lakója — aki szemtanúja volt az eseményeknek — 1956. X. 28-án a reggeli órában temette el EGERVÁRI Lászlót és a két civil halottat, akik nagy valószínűséggel egymás életét olthatták ki. Az elhaltak személyi igazolványait a házfelügyelőnél adták le.

Forradalmi események az adyligeti laktanyánál

1956. X. 25-én az orosz lányi büntetés-végrehajtási intézet foglyait kiszabadították a forradalmárok. A volt elítéltek elindultak Budapestre, hogy csatlakozzanak a forradalmárokhoz. 1956. X. 27-én érkeztek Nagykovácsiba, ahol elfoglalták a honvédelmi minisztérium üdülőjét, ahol be is rendezkedtek. 1956. X. 28-án a délelőtti órákban a közvetlen híradó zászlóalj egyik polgári alkalmazottja jelentette az adyligeti határőr laktanya megbízott parancsnokának hogy Nagykovácsiban szökött rabok vannak, akik meg akarják támadni a laktanyát.

Az információ ellenőrzésére a laktanya parancsnoka három fős járőrt küldött ki, egyben jelentette felettesének a laktanya megtámadásának lehetőségét.

A felderítők nem mehettek az úton, mert a Nagykovácsi sertéshizlaldához érve látták, hogy a szökött rabok — mintegy 18-20 személy — az út két oldalán felfegyverkezve az árokban a laktanya

felé haladnak. Innen a járőr-parancsnok a járőr egy tagját visszaküldte a laktanyába azzal az utasítással, hogy jelentse a tapasztaltakat a laktanya parancsnokának. A járőr többi tagja tovább folytatta útját a céllal, hogy megállapítsák milyen készülődés folyik a laktanya ellen. Amikor a sertéshizlaldát elhagyták két ágyúlövést hallottak. Továbbmentek, hogy megállapítsák, a Kopasz-hegyről lőttek-e, vagy a Nagykovácsi honvéd üdülőből. Azt is meg akarták nézni, hogy a tüzérek átálltak-e. Visszafelé látták, hogy egy 63 jelzésű autóbusszal fegyvert, löszert és embert szállítanak a sertéshizlaldához. A falu szélén két géppuskafészek volt, amit a laktanyára irányítottak.¹¹

1956. X. 28-án 11 óra és dél között a forradalmárok kérésére két lövést adtak le a határőr laktanyára a Kopasz-hegyen lévő honvédségi légtalpi ütegből. Az egyik lövés a laktanya udvarán csapódott be. A lövéseket figyelmeztetésnek szánták. A déli órákban Nagykovácsi irányából motorkerékpáron kétfős küldöttség érkezett a fehér zászlóval a laktanyához. A motorkerékpárt a parlamenterek a laktanyától mintegy 300 méterre hagyták és bementek az kapuügyeltre. A parancsnokkal akartak beszélni, aki nem engedte be őket az objektumba, hanem lement hozzájuk a kapuba és ott érdeklődött szándékaik felől. A küldöttség vezetője felszólította a határőröket, hogy álljanak át hozzájuk és adjuk át a fölösleges fegyvereket, ezért cserébe bántatlanságot és a rendfokozatuk megtartását ígerte. A megbízott laktanya parancsnok kijelentette, hogy a laktanyát nem adja át, és ha megtámadják őket, akkor védekezni fognak, ami mindkét oldalon áldozatokkal jár majd. A parlamenterek erre délután 13 óráig adtak gondolkodási időt, annak lejártával támadást indítanak. Állításukat azzal nyomatékosították, hogy a honvédség már átállt hozzájuk, aminek bizonyítéka a két ágyúlövés volt.

1956. X. 28-án reggel az adyligeti határőr laktanya megbízott parancsnokának a jelzése alapján a Határőrség Országos Parancsnokságáról az a hír érkezett a Bajcsy laktanyába hogy, Adyligetet meg akarják támadni, és annak védelmére vissza kell menniük, mert az ott maradt — minden bizonnyal kevésnek bizonyuló — személyzet erre képtelen lett volna. Ezért egy századot szerveztek az adyligeti határőr laktanya védelmére, mivel az adyligeti határőr laktanya területén helyezkedett el a belügyminisztérium üzemanyag- és löszraktára. Az adyligeti határőr laktanya felmentésére szervezett századot ZIL teherautókkal szállították a település határáig. Az adyligeti vámháznál a századparancsnok levezényelte a határőröket a teherautóról és csatárláncot alkotva az erdön keresztül közelítették meg a határőr laktanyát. Az Adyligetiről jött határőrök vállalták, hogy a csatárlánc előtt haladva felderítik a terepet. A laktanya felmentésére igyekvők Budapest táblánál találkoztak az Adyligeten maradt határőrökkel, akikkel együtt biztonságban jutottak be a laktanyába. Később az Akadémián lévő honvédségi erőktől is érkezett egy századnyi erősítés Adyliget védelmére.

Az erősítésre küldött erők alezredes rendfokozatú parancsnoka átvette a parancsnokságot a századosi rendfokozatú megbízott laktanyaparancsnoktól és a megerősítésre érkezett erők felhasználásával átszervezték a laktanya védelmét. Ezt követően felderítő járőrt küldtek ki a felkelők helyzetének a tisztázása érdekében. A sertéshizlaldánál azonban a szökött rabok tűz alá vették a felderítő járőr gépkocsiját, amire az megfordult és visszatért a laktanyába. Az akció során haláleset vagy sérülés nem történt.¹²

A rabok ezt követően elhagyták Nagykovácsit és Pilisszentivánon át akartak Budapestre jutni. Ott 1956. X. 29-én reggel felderítő járőrt küldtek ki annak a tisztázása érdekében, hogy az adyligeti határőr laktanya védői hajlandóak-e átadni fegyvereiket és laktanyájukat, vagy sem. A felderítők a helyi lakosság tájékoztatása nyomán találkoztak az adyligeti otthonában tartózkodó határőrrel, akinek a szolgálati helye az adyligeti határőr laktanyában volt. Kérésükre a határőr elmondta, hogy az adyligeti határőr laktanya parancsnoka nem biztosan nem hajlandó a fegyverek, illetve a laktanya átadására. Ezt követően a felderítő járőr visszatért Pilisszentivánra és jelentette, hogy a laktanyát nem lehet megtámadni. Ezt követően nem érte fegyveres támadás a Közvetlen Híradó Zászlóaljat.¹³

Katonai Forradalmi Tanács

A társadalomban végbe menő változások, a forradalmi események nem kerültek el a laktanyát sem. 1956. X. 29-én tartotta alakuló ülését az adyligeti határőr laktanya Katonai Forradalmi Tanácsa. A rendezvényt úgy szervezték meg, hogy minden század két főt jelölt és a zászlóaljtröszből is 2-3 főt jelöltek a tanácsba. A követeléseket alegységenként terjesztették elő, amelyek a következők voltak: régi magyar egyenruha visszahozatala, modernebb fegyverek, kopaszra nyírás megszüntetése, karácsonyi- és aratószabadság visszaadása, szolgálati szabályzat megváltoztatása, a szovjet csapatok távozása. Ezután választották meg a Katonai Forradalmi Tanácsot.¹⁴

A Katonai Forradalmi Tanács megalakulás után, annak döntésére október 29-én a nagykovácsi nemzetőrség megerősítésre hat darab puskát adtak át hozzá egy láda löszert, és egy láda kézigránátot.¹⁵ Javaslatára a pesti lakosokat 1956 október 30-án elengedték meglátogatni a szüleiket,

családjukat. Lakhely szerint határozták meg az eltávozások idejét, a leghosszabb 48 óra volt. Nem vihettek magukkal fegyvert, mert az igazoltatásoknál csak bajuk esett volna belőle.

Eközben híreket kaptak arról, hogy EGERVÁRI László elesett és a karhatalmi szolgálatot teljesítő bajtársaik egy része megsebesült.

Novemberben egy alkalommal KIRÁLY Béla is megjelent a laktanyában és kereste a parancsnokot, akitől tisztí összevett a Nagykovácsi kastélyban kialakított vezetési pontjához. Az összevett az adyligeti határőr laktanya parancsnoka kinevezte és a kastélyba küldtek egy R 105-ös rádiót amivel a kapcsolatot tarthatták. A Nagykovácsi kastélyban kialakított vezetési ponthoz 1956. XI. 7-én 13 óra körül 35 fő érkezett tehergépkocsival. Két órát pihentek, majd egy férfi, akinek civil kabátja gallérján két csillag volt kiadta a parancsot, hogy sürgősen rakjanak rendet, mert egy magas rangú parancsnok fogja meglátogatni az egységet. Ez a parancsnok KIRÁLY Béla volt, aki közölte velük, hogy a harcokban nem fognak részt venni, hanem az ő testőrcsapatát fogják alkotni.

A kastélyba telepített rádióállomás akumlátora lemerült, az adások folyamatos biztosítása érdekében KIRÁLY Béla parancsot adott, hogy hozzanak az adyligeti határőr laktanyából egy aggregátort. Öt főt küldött tehergépkocsival a laktanyába, akikkel azonban az adyligeti laktanyában azt közölték hogy az aggregátort csak hivatalos papír ellenében adhatnák át mivel azzal nekik el kellett számolniuk. A forradalmárok ezt jelentették KIRÁLY Bélának, akitől nyíltparancsot kaptak, így minden további nélkül hozzájuthattak az aggregátorhoz.

1956. XI 9-én 8-9 óra tájban megjelentek a szovjet harckocsik Nagykovácsi térségében. KIRÁLY Béla ígérete ellenére parancsot adott a szovjetek feltartóztatására.¹⁶ Katonai fegyelmet követelt és katonai megtorlást helyezett kilátásba a parancs magtagadása esetén. A nagyjából harmincfős csoportot küldött ki tehergépkocsival a közeli akácosba a szovjet csapatok feltartóztatására. Feladatuk az volt, hogy az erdőben lévő emelkedőn foglaljanak harcálláspontot. A tehergépkocsi előtt egy híradó kocsi haladt, ez rádión tartotta a kapcsolatot a kastéllyal. Mintegy 200 méterre lehettek az általuk elfoglalandó helytől, amikor a híradó kocsi jelzésére megálltak. A szovjet harckocsik láttán leugráltak a gépkocsiról és szétszéledtek, bemenekültek a laktanyába, ahol a szovjet katonák foglyul ejtették őket. Ezzel véget értek az 1956-os forradalom és szabadságharcnak az adyligeti híradó alakulattal kapcsolatos eseményei.¹⁷

Felelősségre vonás, megtorlás és EGERVÁRI László emlékezete

EGERVÁRI Lászlót halála után a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékéremmel és a Vörös Csillag Érdemrenddel tüntették ki. Az új hatalom azonban a forradalom és szabadságharc időszakában történelemért felelősöket is keresett, és talált is.

A nyomozati anyagból megtudhatjuk, hogy LACHKY Albert 1956. X. 24-én reggel részt vett a rádió ostromában, és egy autó háta mögül lőtte az épületet. Röviddel utána a Baross utca és körút sarkán tűzharcban vett részt egy határőr alegység ellen, amelynek a kötelékébe tartozó EGERVÁRI László életét veszítette és több határőr is megsebesült. LACHKY Albert részt vett még a pártház ostromában is, melynek során a magukat megadó pártház védőinek a kivégzésében is szerepet vállalt, majd a Corvin közti fegyveres csoporthoz csatlakozott, és 1956. XI. 4-éig ott tevékenykedett.¹⁸

LACHKY Albertet a bíróság főbüntetésként halálra, mellékbüntetésként vagyonának elkobzására ítélte, melyet. 1958. XI. 28-án végrehajtották.¹⁹

Az adyligeti határőr híradó zászlóalj személyi állományából — a forradalom és szabadságharc időszakában tanúsított magatartása miatt kilenc főt leszereltek.²⁰

A belügyminiszter-helyettes 1957. IX. 15-én szabályozta az 1956-os hősi halottak emlékének ápolását. Ennek alapján 1957. IV. 30-án a határőr híradó-laktanyában bensőséges keretek között avatták föl a zászlóalj hősi halottjának EGERVÁRI Lászlónak az emlékművét, akit postumus alhadnaggyá léptettek elő. A határőrség híradó tisztesképző iskoláját pedig Egervári László alhadnaggyról nevezték el. **(II.sz. melléklet)**

Az avatónepségen SZALVA János hőr. ezredes, a határőrség főparancsnoka szenvedélyes szavakkal emlékezett meg EGERVÁRI Lászlóról és a határőrség többi hősi halottjáról, akik életüket áldozták a proletárdiktatúra védelmében. A megemlékezésen részt vett EGERVÁRI László édesapja és testvére, valamint harcostársai a központi híradó műhely-raktár munkatársai, továbbá a híradó zászlóalj teljes személyi állománya.

Ezt követően minden év november 4-én ünnepélyes keretek között tartotta az alakulat a megemlékezését az emlékműnél. Később elkészült EGERVÁRI László mellszobra, amely a rendszer-váltásig az alakulat területén volt elhelyezve. Róla nevezték el 1958-ban a Híradó Kiképző Bázis 2. század KISZ klubját. EGERVÁRI László nevét viselte a Híradó Zászlóalj Híradó Műhelyének szoci-

alista brigádja, mely 1968 tavaszán a határőrségnél elsőként kapta meg a szakma kiváló brigádja címet.²¹

A híradó műhely munkatársai nem feledkeztek meg EGERVÁRI László családjáról. Édesapját rendszeresen meghívták a fia tiszteletére rendezett ünnepekre. Otthonát társadalmi munkában kifestették, rendbehozták. Szintén társadalmi munkából összegyűjtött pénzen televíziót vásároltak és ajándékoztak EGERVÁRI László édesapjának. 1971-ben az EGERVÁRI László szocialista brigád tagjai megtudták, hogy névadójuk édesapja nehéz körülmények között él Kelenföld környékén. Saját kezükbe vették az ügyet és új lakást szereztek számára a Kozma utcában. A kiutalt lakás nagyon rossz állapotban volt, azt a brigád tagjai hozták rendbe.

1988. XI. 4-én került sor annak az EGERVÁRI Lászlót ábrázoló fa domborműnek a felavatására, amit az ezred adományként kapott a szolnoki határőr klubtól. A faragott domborművet, írásos emlékeket és fényképeket a domborművel együtt a főbejárati falnál az ezredügyelettel szemben helyezték el.

EGERVÁRI László nevét viselte az ezred központi híradó műhelye, melynek több tagja együtt szolgált a műhelyben sorállományú technikusként szolgálatot teljesítő EGERVÁRI Lászlóval.

Összességében az adyligeti határőr híradó zászlóalj, mint különleges rendeltetésű budapesti székhelyű határőr alakulatot a forradalom és szabadságharc kitörését követően mozgósították és személyi állományát az elsők között vetették be a budapesti karhatalmi feladatok ellátása céljából. Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei azonban az adyligeti határőr laktanyával kapcsolatosan két helyen zajlottak, melyek közül a második helyszín maga a laktanya és közvetlen környezete volt. Az események során a határőrök uralmuk alatt tartották a laktanyát és Forradalmi Katona Tanácsot is választottak, amely miatt a megtorlás elérte a határőr híradó alakulat kötelékében szolgálatot teljesítőket is, mivel a Forradalmi Katona Tanácsban tevékenykedőket, vagy azzal szimpatizálókat a testület személyi állományából elbocsátották. Ezzel szemben EGERVÁRI Lászlót az alakulat hősiégének nyilvánították, emlékének az ápolására pedig rendszeresen gondot fordítottak.

Jegyzetek:

¹ A dualizmus időszakában a Magyar Királyság határőrizetének vezető rendvédelmi testülete a Magyar Királyi Határrendőrség volt (1906-1918), amelynek az irányításával valósultak meg a határőrizetben résztvevő társ rendvédelmi testületek határmenti alakulatai által kivitelezésre kerülő határőrizeti részteendők. Így a dualizmuskori határőrizetben állandó jelleggel részt vett a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség. A két világháború közötti időszakban a magyar határőrizet vezető testülete a Magyar Királyi Vámőrség (1920-1932) és utódszervei, azaz a Magyar Királyi Határőrség (1932-1938) végül pedig a Magyar Királyi Honvédség határvadász csapatneme volt. Azonban a határőrizetben ebben az időben is részt vett — az ekkorra már államosított magyar rendőrség — valamint a Magyar Királyi Pénzügyőrség és a Magyar Királyi Csendőrség is.

PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* ; Idem: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914.* ; Idem: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* ; Idem: *Csendőrség a határőrizetben.* ; Idem: *Rendőrség a határőrizetben.* ; PARÁDI — SUBA — VEDŐ ; PARÁDI: *A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. világháborúig.* ; Idem: *A dualizmuskori Magyar Királyság határrendőrsége.* ; Idem: *Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége.* ; Idem: *A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.* ; Idem: *A határőrizet erői.* ; Idem: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.* ; Idem: *A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.* ; Idem: *Határőrizet (1945-1949) = Határvadászok?* ; Idem: *A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között.* ; Idem: *A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.* ; Idem: *A Kárpát-medencét érintő Magyarországon kívüli határőrizeti formák a német-osztrák modell kivételével.* ; Idem: *A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete.* ; Idem: *A Magyar Királyi Vámőrség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete.*

² 4353/1949. (XII. 28.) MT.r.

³ GÁSPÁR: *A határőrség fejlődése 1950-1956.* ; Idem: *A magyar határőrség szolgálati tevékenységeiben ható elvek érvényesülése és vonatkozásai 1945-től az 1980-as évek végéig.*

⁴ A zászlóalj parancsnoka SZÓKE András áv. százados, politikai helyettese GURMÁNCKI János áv. százados, zászlóaljparancsnok helyettes DOMOS Sándor áv. százados.

⁵ A menetszlop parancsnoka KELEMEN Lajos áv.hdgy. volt, a korabeli terminológia szerinti Bajcsy laktanyát a Hungária krt. és a Róbert Károly krt. sarkán elhelyezkedő épületegyüttes alkotta, melyet laktanya létesítés céljából még a dualizmus időszakában hoztak létre. Jelenleg a Készenléti Rendőr Ezred objektuma. A feladatot a Rádió, Szabad Nép Székház, a József Telefonközpont, különböző stratégiai pontok (például hidak) védelme, megerősítése, esetleg tömegoszlatás alkotta.

⁶ ORBÁN László áv. százados volt az alegység parancsnoka, tagja, Adyligetről EGERVÁRI László határőr, FERENCZI Nándor határőr, SZEMENYEI István határőr, RÓZSA Sándor határőr, DOBOZI Géza határőr, FERENC Nándor határőr, KONOPA Adorján határőr, KRIZSÁN Zoltán határőr.

⁷ SZEMENYEI István, EGERVÁRI László, KONOPA Adorján és FERENCZI Nándor határőrök a gépko-csikról leugrálva a tüzelő állást a Vörös Meteor pálya előtt lévő hirdető oszlopnál foglalták el.

⁸ A határőrök közül elsőnek KONOPA Adorján sebesült meg, EGERVÁRI László pedig hozzávetőlegesen egy óras tűzharc után koponyalövést kapott.

ÁBTL OD 3.1.9. V-144360/2.

⁹ SZABÓ

¹⁰ A teherautóról lemaradt KRIZSÁN Zoltán határőr megsebesült ugyan, azonban a környező lakók orvosi ellátáshoz juttatták és így életben maradhatott.

¹¹ KÖVÁRI Ede a 63-as autóbusz vezetője elmondta, hogy 1956. X. 28-án a Nagykovácsiban rekedt rabok elvették tőle a buszt és a HM üdülőbe a sertéstelepre mentek vele. Miután őt elengedték tájékoztatta a határőröket a rabok számáról és fegyverzetéről, majd hazament.

ÁBTL FEIGE Antal határőr törzsőrmester tanúkihallgatási jegyzőkönyve VJ 319 V-1444228. 1958. V. 6.

¹² PAPP András határőr százados visszaemlékezése.

ÁBTL VJ 319 V-1444228. op.cit.

¹³ SZIRMAI István tanúkihallgatási jegyzőkönyve.

Loc.cit.

¹⁴ ÁBTL 319 V-142283 dosszié Kutas Miklós ügyében.

¹⁵ Dr. SCHMIDT Imre és társai ügye SOM Gyula gyanúsított kihallgatásának jegyzőkönyve.

ÁBTL VJ 319 V-143230.

¹⁶ A Nagykovácsi melletti erdőségben leleplezett csoport megsemmisítésére november 10-én éjjel a 97. gépesített ezred alegységeit jelölték ki... Harc bontakozott ki a gépesített ezred és a nemzetőrök között. A foglyul ejtett nemzetőrök tudunkra adták, hogy KIRÁLY Béla az osztrák határ irányába távozott. KONYEV marsall utasítására egy különleges csoport indult útnak, élén a tapasztalt felderítő tiszttel, I. I. SZKRIPKO ezredessel, hogy KIRÁLY Bélát feltartóztassa. KIRÁLY Bélát azonban sem felkutatni, sem feltartóztatni nem sikerült.”

MALASENKO

¹⁷ BOKODI Ferenc és társai ügye, TEREBESI Sándor tanúvallomása.

ÁBTL VJ 319 V-142555.

¹⁸ Jelentés GALGÓCZI Zoltán és társai ügyében 1958. II. 1.

ÁBTL OD 3.1.5. V-143777.

¹⁹ - GALGÓCZI Zoltán ítélete.

ÁBTL OD 3.1.5. V-144360/1.

²⁰ A híradó század szakaszparancsnokát: KISS Balázs hőr. főhadnagyot. A vezető orvost: dr. SZÜCS Károly hőr. orvos századost. A kiképző század parancsnokát: HIDLI József hőr. főhadnagyot. A vezetőkes technikus kiképző szakasz parancsnokát: LÖRINCZ Gyula hőr. hadnagyot. A vezetőkes építő század szakaszparancsnokát: KERESZTES József hőr. hadnagyot. A zászlóalj politikai helyettesét: GYURMÁNSZKI János hőr. századost. LUTYÁK István hőr. hadnagyot és POMPOS Tibor hőr. főhadnagyot rádió adó-vevő szakaszparancsnokokat.

A BM Határőrség Országos Parancsnokának 015-ös számú parancsa alapján Közvetlen Híradó Zászlóalj állományából az 1956-os eseményekkel kapcsolatban elbocsátott tisztek névsora.

²¹ HALÁSZ

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség. 95 p. HU-ISBN —
- PARÁDI: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914.* — PARÁDI József: *A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914.* Budapest, 1987, Határőrség. 123 p. HU-ISBN —
- PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./ HU-ISSN —
- PARÁDI: *Csendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. HU-ISBN 963 76 2331 0. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./ HU-ISSN —
- PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 76 2332 9. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 3./ HU-ISSN —
- PARÁDI — SUBA — VEDŐ — PARÁDI József — SUBA János — VEDŐ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1867-1918.* Budapest, 2014², Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 172 p. HU-ISBN 978 963 89 8285 8. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 3./ HU-ISSN 2062-8447.

TANULMÁNYOK

- MALASENKO — Kírov Alexandr Mihailovics MALASENKO: „A Különleges Hadtest Budapest tüzeiben”. 273-274.p. Ford.: LÁNG Júlia — HORVÁTH Miklós. In GYÖRKEI Jenő — HORVÁTH Miklós (szerk.): *Szovjet katonai intervenció 1956.* Budapest, 2001. 314 p. HU-ISBN 963 00 8113 X.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A határőrizet erői. — PARÁDI József: A határőrizet erői. *Belügyi Szemle*, XXXI.évf. (1983) 1.sz. 62-66.p. HU-ISSN 0133-6138.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: Határőrizet (1945-1949) = Határvadászok? — PARÁDI József: Határőrizet (1945-1949) = Határvadászok? *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, II.évf. (1991) 1.sz. 51-54.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, VII.évf. (1999) 5.sz. különszám 27-48.p. és 14 melléklet. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. világháborúig. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. világháborúig. 74-109.p. In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség.* Budapest, 2004, BM NOK – SZBMA. 215 p. HU-ISBN —
- PARÁDI: A Kárpát-medencét érintő Magyarországon kívüli határőrizeti formák német-osztrák modell kivételével. — PARÁDI József: A Kárpát-medencét érintő Magyarországon kívüli határőrizeti formák a német-osztrák modell kivételével. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14.sz. 95-105.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000 november 8-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Az ezeréves magyar rendvédelem” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszé-
li csendőrsége. — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának ha-
társzéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesi-
dii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A ta-
nulmány korábbi változata 2011.november 11-én, Budapesten hangzott el, a
Szemere Bertalan Ma-gyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság ál-
tal szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Mi-
litarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmé-
ben*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított,
bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmuskori és a két vi-
lágháború közötti Magyar Királyság
határőrizete. — PARÁDI József: A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar
Királyság határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Prae-
sidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 71-80.p. HU-ISSN 1216-
6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség,
a polgári magyar állam rendvédelmi
testülete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam
rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Prae-
sidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-
6774.

CIKKEK

- HALÁSZ — HALÁSZ Kálmán: Szocialista módon élni, dolgozni, tanulni. *Hazáért*,
XXIII.évf. (1968) 18.sz. 10.p. HU-ISSN 0201-0615.
- SZABÓ — SZABÓ József: Határőrök a néphatalom védelmében. *Határőr, a Belügymi-
nisztérium Határőrség képes politikai hetilapja*, XLI.évf. (1986) 43.sz. 14.p.
HU-ISSN 1419-0052.

REGISZTRÁL KÉZIRATOK

- GÁSPÁR: *A határőrség fejlődése 1950-
1956.* — GÁSPÁR László: *A határőrség fejlődése 1950-1956.* Hadtudományi egyete-
mi doktori disszertáció (ZMNE). Kézirat. Budapest, 1989. HU-ISBN —
- GÁSPÁR: *A magyar határőrség szolgál-
tati tevékenységeiben ható elvek érvé-
nyesülése és vonatkozásai 1945-től az
1980-as évek végéig.* — GÁSPÁR László: *A magyar határőrség szolgálati tevékenységeiben ható
elvek érvényesülése és vonatkozásai 1945-től az 1980-as évek végéig.* Kandi-
dátusi értekezés (ZMNE). Kézirat. Budapest, 1996. HU-ISBN —

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- ÁBTL — Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

JOGSZABÁLYOK

- 4353/1949. (XII.28.) MT.r. — 4353/1949. (XII. 28.) MT.r. az Államvédelmi Hatóság létrehozásáról.
Magyar Közlöny, V.évf. (1949) 268.sz. 1267-1268.p.

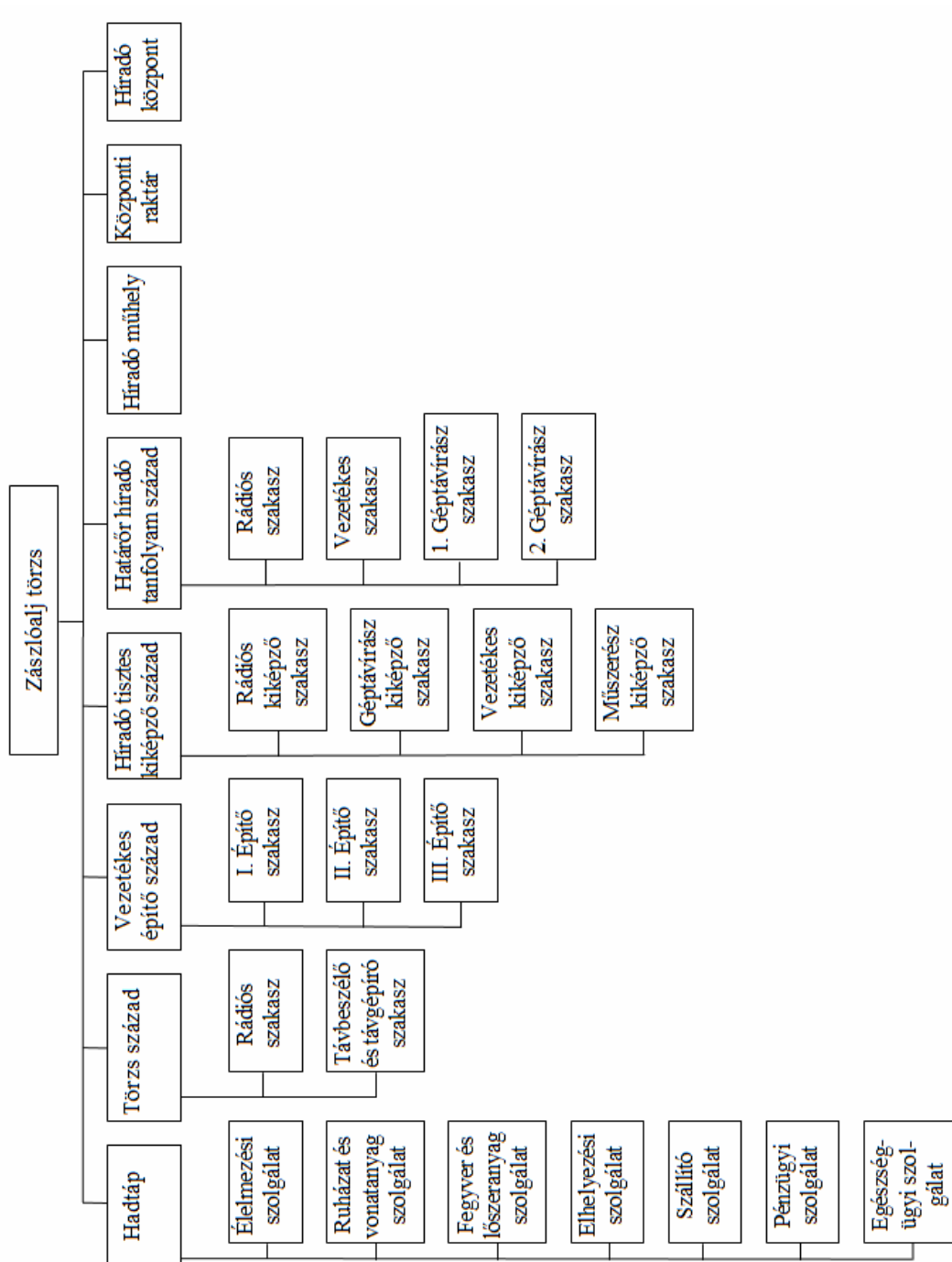
Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
A határőr híradó zászlóalj szervezeti felépítése 1956-ban.
- II.sz. melléklet
EGERVÁRI László emlékműve.

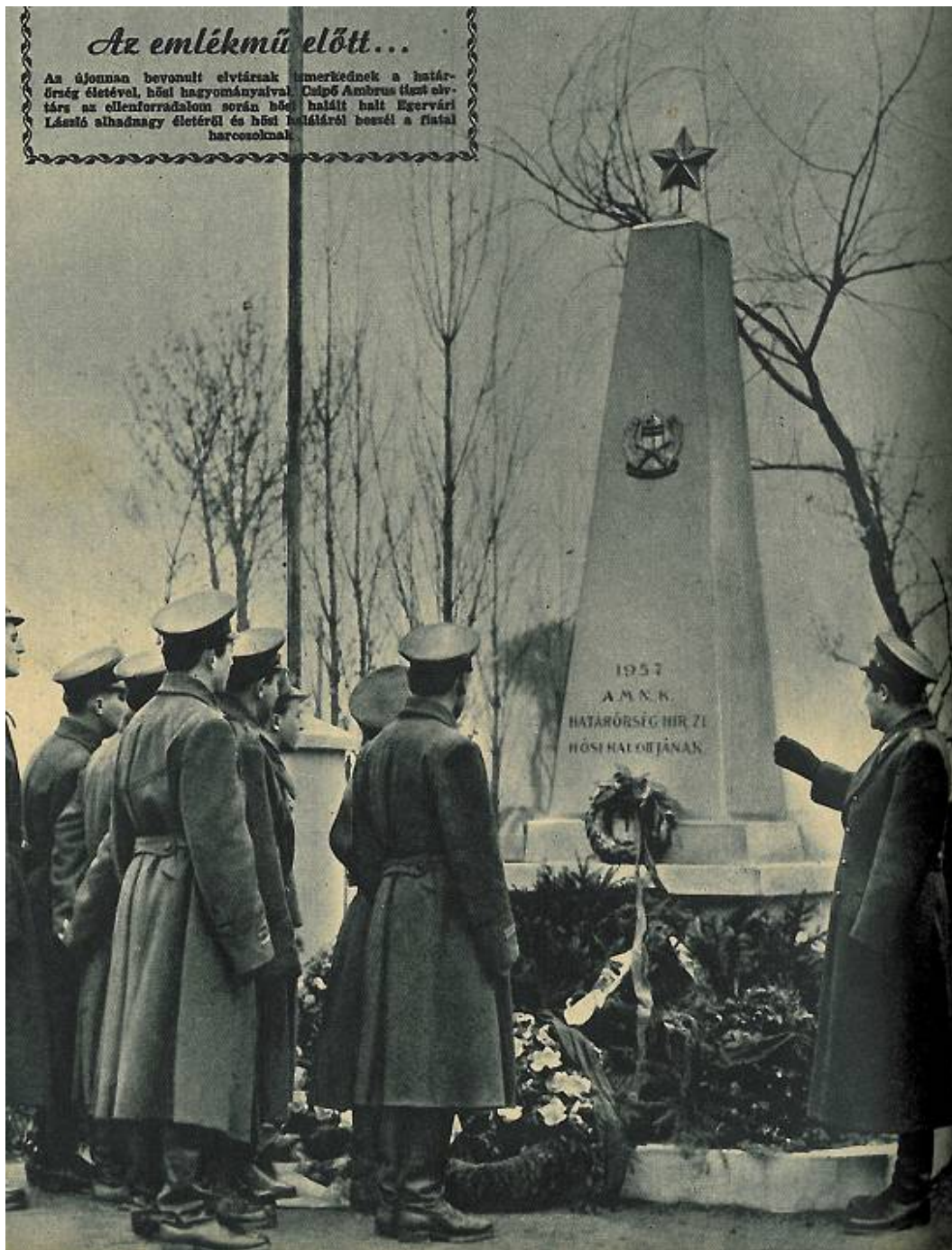
I.sz. melléklet

A határőr híradó zászlóalj szervezeti felépítése 1956-ban.

Forrás ! Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár 0123 / Szerv. / 73-1956.

EGERVÁRI László emlékműve.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.